O‘ZBEKISTONDA PARLAMENT TIZIMINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI

SH. M. Ro‘ziqulov
Andijon davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Sharifova Zaynabxon Sarvarjon qizi
Pedagogika fakulteti
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi
Emal- sharipovdiyorbek77@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekistonda parlament va saylov tizimining shakllanishi, rivojlanishi va so‘nggi islohotlar tahlil qilinadi. Maqolada O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining ikki palatali tizimga o‘tishi, saylov tizimi va demokratik boshqaruvni mustahkamlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar yoritiladi. Tarixchi va siyosatshunos olimlarning fikrlari asosida parlament va saylov tizimining samaradorligi baholanadi.

Kalit so‘zlar: parlament, saylov tizimi, demokratik islohotlar, siyosiy faollik, Oliy Majlis, fuqarolarning siyosiy huquqlari

Kirish

Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek:“Yoshlarimizni mustaqil fikrlaydigan, keng dunyoqarashga ega va yuksak ma’naviyatli insonlar etib tarbiyalash barchamizning eng muhim vazifamizdir”. Mustaqillikka erishgandan so‘ng O‘zbekistonda demokratik davlat qurish jarayoni boshlandi. Shu jarayonda parlament tizimini yaratish va saylov tizimini takomillashtirish muhim vazifa sifatida belgilandi.

Maqolada O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining ikki palatali tizimga o‘tishi, parlament va saylov tizimidagi islohotlar, shuningdek, demokratik boshqaruvni mustahkamlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar yoritiladi. Tarixchi va siyosatshunos olimlarning fikrlari asosida mamlakatda parlament va saylov tizimining samaradorligi tahlil qilinadi.

O‘zbekistonda parlament tizimining shakllanishi va rivojlanishi. 1992-yilda qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi mamlakatda demokratik davlat qurishning huquqiy asoslarini belgilab berdi. Shu bilan birga, oliy vakillik organi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tashkil etildi.

Dastlab parlament bir palatali tizimda faoliyat yuritgan bo‘lsa, keyinchalik davlat boshqaruvini yanada takomillashtirish maqsadida ikki palatali parlament tizimiga o‘tildi. 2002-yilda o‘tkazilgan referendum natijasida Oliy Majlis ikki palatadan iborat bo‘ldi:

- ✓ Oliy Majlis Qonunchilik palatasi – qonunlarni ishlab chiqish va qabul qilish vazifasi
- ✓ Oliy Majlis Senati – hududlar manfaatlarini ifoda etuvchi yuqori palata

Tarixchi olimlar R. E. Xoliqova, Naim Oblomurodov va Fayzulla Tolipovning fikricha, ikki palatali tizim parlament faoliyatining samaradorligini oshirish va qonunlarning sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Xorijiy siyosatshunos Giovanni Sartori parlamentni demokratik davlatning markaziy instituti sifatida tan oladi va uning qonun chiqarish va xalq manfaatlarini himoya qilishdagi rolini ta’kidlaydi. Shu bilan birga, amerikalik olim Robert Dahlning fikricha, parlament faoliyati va erkin saylovlar fuqarolarning demokratik jamiyatdagi ishtirokini ta’minlaydi.

O‘zbekistonda saylov tizimining rivojlanishi. O‘zbekistonda saylov tizimi mustaqillikdan oldin Sovet Ittifoqi tizimiga asoslangan bo‘lsa, 1991-yilda mamlakat mustaqillikka erishgach, bu tizimni mustaqil shakllantirish jarayoni boshlangan. Shu yilning o‘zida birinchi prezident saylovi o‘tkazildi. 1992-yilda qabul qilingan konstitutsiya saylov tizimining qonuniy asoslarini mustahkamladi.

Shu tariqa Oliy Majlisga deputatlar saylovi muntazam o‘tkazila boshlandi. Saylovlarni o‘tkazish jarayoni mustaqil va adolatli bo‘lishi uchun Markaziy saylov komissiyasi tuzildi, u saylovlarni nazorat qiladi va natijalarni e’lon qiladi.

Saylov kodeksi quyidagi muhim tamoyillarga asoslanadi:

- ❖ saylovlarning erkinligi
- ❖ oshkoralik
- ❖ tenglik

- yashirin ovoz berish
- fuqarolarning saylov huquqlarini kafolatlash

Bu tamoyillar demokratik jamiyat qurish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Xorijiy olim Robert Dahlning fikricha, erkin va adolatli saylovlar demokratik jamiyatning mustahkam poydevoridir.

Shuningdek, tarixchi R.E. Xoliqova O‘zbekistonda saylov tizimi zamonaviy texnologiyalar va yoshlar ishtiroki bilan takomillashayotganini ta’kidlaydi. Bu esa fuqarolarning siyosiy mas’uliyatini oshirishga yordam beradi.

Parlament va saylov tizimidagi islohotlar. So‘nggi yillarda Shavkat Mirziyoyev rahbarligida mamlakatda siyosiy tizimni demokratlashtirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Parlament faoliyatining ochiqligi va shaffofligi kuchaytirildi.

Qonun loyihalarini jamoatchilik va mutaxassislar bilan muhokama qilish amaliyoti kengaytirildi. Siyosiy partiyalar faoliyati kuchaytirildi Fuqarolarning saylovlarda faol ishtiroki ta’minlandi. Shu orqali parlament va saylov tizimi demokratik boshqaruv va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda muhim vosita sifatida faoliyat yuritmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonda parlament va saylov tizimi mustaqillikdan so‘ng amalga oshirilgan siyosiy va huquqiy islohotlar natijasida shakllandi va rivojlandi. Oliy Majlisning ikki palatali tizimi va zamonaviy saylov tizimi fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirdi.

Tarixchi olimlar (R.E. Xoliqova, N. Oblomurodov, F. Tolipov) va xorijiy siyosatshunoslar (Giovanni Sartori, Robert Dahl) fikrlariga ko‘ra, parlament faoliyatining samaradorligi va erkin saylovlar demokratik jamiyatning barqarorligini ta’minlaydi.

So‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar parlamentni yanada samarali qilish, saylov jarayonining shaffofligini oshirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev — Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent.
2. Dahl, Robert — On Democracy. Yale University Press, 1998.
3. Giovanni Sartori — The Theory of Democracy Revisited.
4. Chatham House, 1987.
5. Naim Oblomurodov, Fayzulla Tolipov - O‘zbekistonning eng yangi tarixi.
6. O‘zbekiston tarixi. Toshkent, 2017.
7. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
8. O‘zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi, 2019.
9. Rasmiy matn: O‘zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi (LexUZ)
10. PDF nusxa: O‘zbekiston Respublikasi Saylov kodeksi (saylov.uz PDF)
11. R. E. Xoliqova — O‘zbekistonning eng yangi tarixi.